THOMAS HOBBES AND THE SOCIAL CONTRACT

Adrian-Claudiu Stoica
Assoc., Prof., PhD., Politehnica University of Bucharest

Abstract:Through his work, Thomas Hobbes has an original contribution to the modern state development. He published the main work, Leviathan (1651), in a turbulent period in England's history. It crossed two civil wars (1642-1646 and 1648), and King Charles I was beheaded (1649). Hobbes decided to react to the violence in the society, concerned about the wickedness of man and the violence in society. He developed a theory that promotes the absolute power of the sovereign. The project proposed by Hobbes, based on the idea of a social contract, is a particularly innovative one.

Keywords: social contract, absolutism, human nature, representation, political authority.

Thomas Hobbes(1588 – 1679) s-a născut pe 5 aprilie 1588, în Westport, comitatul englez Wiltshire, fiind fiul unui vicar. A început studiile la școala bisericească din Westport, iar la 15 ani s-a înscris la Magdalen Hall (în prezent Magdalen College) din Oxford. Mediul academic, marcat de un conservatorism pronunțat, nu i-a făcut o bună impresie, în lucrarea *Leviathan* inserînd numeroase remarci usturătoare care l-au vizat. A beneficiat de susținerea unor oameni influenți, printre care William Cavendish și monarhul Carol al II-lea și s-a bucurat de prietenia unor personalități ale lumii științifice, printre care Galileo Galilei. Preocupările intelectuale au vizat filosofia politică, metafizica, epistemologia, filosofia religiei, istoria. A realizat și traduceri, printre care se remarcă traducerea lucrării lui Tucidide, *Istoria războiului peloponeziac*, apărută în anul 1629. Operele sale reprezentative sunt *Elements of Law, Natural and Politic* (1640), *De cive* (1642), *Leviathan* (1651), *De corpore* (1655) și *Behemoth* (1668). Hobbes a încetat din viață la 4 decembrie 1679, în locuința sa din Chatsworth, Derbyshire[1].

Concepția potrivit căreia societatea s-a constituit în urma unui pact cunoaște o vechime considerabilă, fiind pusă în discuție de sofiștii greci și Cicero. Ulterior, ea a fost reluată în gîndirea protestantă și analizată de Hugo Grotius. Însă, filosoful englez Thomas Hobbes a fost primul care a tratat-o într-o manieră modernă în lucrarea *Leviathan*. Viziunea sa referitoare la contractul social pune în lumină „o concepție individualistă a legăturilor sociale", completată de „o teorie a ordinii bazată pe pierderea libertăților individuale". Ca urmare a încheierii unui contract social, Statul dobîndește puterea absolută, în schimbul asigurării securității cetățenilor săi. Potrivit lui Hobbes, conviețuirea oamenilor în societate nu reprezintă ceva caracteristic stării de natură. Teoria sa pleacă de la ideea că înainte de viața socială a existat o astfel de stare de naturală. Această teorie nu are caracter istoric, starea naturală constituind o „ipoteză teoretică", la care face apel în vederea explicării mecanismelor sociale[2].

Hobbes își justifică poziția de partizan al absolutismului prin invocarea unei viziuni negative asupra naturii umane. Potrivit autorului englez, omul este invidios, violent și vanitos[3]. Natura sa îl îndeamnă către violență. În consecință, societatea are nevoie de reglementări stricte care să potolească aceste porniri distructive. Pentru a-și argumenta

[1] Adrian-Paul Iliescu, Emanuel-Mihail Socaciu (coordonatori), *Fundamentele gândirii politice moderne. Antologie comentată*, Iași, Editura Polirom, 1999, p. 37.
[2] Michel Terestchenko, *Marile curente ale filosofiei politice*, Iași, Institutul European, 2000, p. 46.
[3] Olivier Nay, *Istoria ideilor politice*, Iași, Editura Polirom, 2008, p. 210.

BDD-A30454 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:47 UTC)

poziția, Hobbes evocă starea de natură, anterioară intrării omului în societate și a acceptării unei autorități politice. Această stare a omului „primitiv" reprezintă, desigur, „o ficțiune filosofică" și nicidecum „o realitate istorică". În starea naturală, societatea este marcată de violență: „războiul tuturor împotriva tuturor". Argumentația pornește de la un fapt pe care îl consideră evident, respectiv oamenii sunt egali în natură. Ne-am putea gîndi că această viziune este falsă: egalitate naturală nu poate exista, tocmai pentru că oamenii sunt diferiți, aceste diferențe fiind datorate aptitudinilor fizice și intelectuale. Acest fapt a fost conștientizat mai tîrziu și de revoluționari în timpul Revoluției franceze, întrucît ei nu și-au propus întronarea egalității în ceea ce privește averea, pe care o considerau ca fiind rezultatul punerii în valoare a unor aptitudini, ci egalitatea în fața legii. Revenind la Hobbes, această egalitate între oameni pe care el o identifică în starea de natură, îi determină pe indivizi să intre în conflict, în momentul în care își doresc același lucru ei devenind dușmani. În lucrarea *De cive* (*Despre cetățean*), el afirmă: „Omul este lup pentru om" („homo homini lupus"), idee dezvoltată ulterior în lucrarea *Leviathan*.

Hobbes este de părere că, din moment ce între oameni există egalitate naturală, aceștia se află într-un război permanent unii cu alții. În starea naturală ei dispun de „drepturi egale", referitor la ceea ce își doresc și, ca atare, devin dușmani. Omul lui Hobbes este marcat de interese egoiste și se arată neinteresat de conștiință și morală, această conduită avînd ca principal scop perpetuarea vieții. În conformitate cu un drept natural, oamenii au libertatea de a întreprinde orice pentru a-și conserva propria viață. În starea naturală, indivizii sunt supuși, în permanență, amenințării cu moartea. Prin urmare, viața este deosebit de nesigură. În această societate în care legea nu există, omul este mereu amenințat și riscă să-și piardă viața în orice moment. Însă, crede Hobbes, „angoasa securității" îi poate aduce omului salvarea[4]. Pentru a fi feriți de violențe și a trăi în pace, oamenii trebuie să abandoneze starea naturală și să accepte o putere comună, care să le asigure securitatea. În acest punct, Hobbes face apel la ideea de contract.

Din dreptul natural privitor la apărarea vieții, decurge o lege naturală care se referă la dorința de a întreprinde tot ceea ce este necesar pentru protejarea existenței naturale. Ca urmare a acestei legi naturale, omul acționează rațional, cu intenția de a obține pacea. Pentru a obține garantarea securității, a fost de acord cu intrarea în societate. Dobîndirea securității personale fiind scopul acceptării vieții în societate, întrebarea care se impune este „cum vor fi ei împiedicați să-și facă în continuare rău?" Hobbes afirmă că oamenii trebuie să cedeze Statului libertatea naturală, care va fi investit cu o putere absolută. Prin urmare, „pactul de asociere civilă" este completat de „un pact de cedare politică".

În viziunea lui Hobbes, prin intermediul acestui pact social, oamenii au părăsit starea de natură, organizîndu-se în cadrul unei comunități politice, prin desemnarea unei puteri comune care să le asigure pacea. Ca urmare a acestei puteri, pe care o numește „suverană" (sau „Leviathan"), mulțimea a devenit un corp politic. Uniunea rezultată, care este simbolizată de „puterea suverană", poartă numele de „Republică" (Commonwealth sau Cives), reprezentînd, în fapt, Statul într-o accepțiune modernă. Prin acest contract, oamenii renunță benevol la autoguvernare și cedează libertatea naturală în schimbul siguranței colective și asigurării păcii. Odată contractul încheiat, acesta este perpetuu, nu mai poate fi anulat. Indivizii nu se mai pot împotrivi suveranului, puterea acestuia devenind nelimitată. Contractul anulează, în fapt, orice formă de rezistență care ar reprezenta punerea la îndoială a autorității supreme a suveranului. Totodată, Hobbes consideră că nu trebuie să existe nicio distincție între temporal și spiritual, în cadrul societății, acest fapt reprezentînd stabilirea unei „duble loialități" care conduce către divizarea corpului politic. Suveranul ar trebui să devină capul Bisericii și să respingă autoritatea papei de la Roma. În felul acesta, Hobbes justifica apariția Bisericii

[4]*Ibidem*, p. 211.

BDD-A30454 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:47 UTC)

anglicane, survenită în 1534, ca urmare a deciziei lui Henric al VIII-lea de a oficializa ruptura de Sfîntul Scaun[5].

Potrivit lui Hobbes, poporul va adopta inițiativa politică pentru căutarea securității și a păcii dintr-o necesitate stringentă, fundamentînd o instituție politică legitimă. Într-adevăr, circumstanțele politice, contextul apariției operei lui Hobbes, sunt excepționale. El privește neputincios la pregătirea și apoi desfășurarea războiului civil englez, care a condus la executarea monarhului Carol I în 1649. Războiul a avut, deopotrivă, un caracter politic și religios, fiind rezultatul exacerbării „problemei teologico-politice", ajunsă în era „postmedievală". Acest război a iscat o serie de întrebări, cărora Hobbes a încercat să le ofere răspuns: care este menirea regelui și a instituției monarhice și ce rol joacă religia în cadrul unei societăți[6]? Dar, se poate afirma că războiul civil constituie un eveniment excepțional de la care nu ar trebui să se pornească pentru elaborarea unei structuri politice pentru situații de viață obișnuite. Hobbes nu este de acord, considerînd că războiul civil, respectiv „războiul tuturor împotriva tuturor", definește „condiția naturală a umanității". Conflictele politice și religioase din Anglia reprezintă manifestarea „comportamentelor naturale ale oamenilor" dacă nu se află în subordonarea unor stăpîni care să nu fie contestați[7].

El consideră că, și în vremuri de pace civilă, neîncrederea și teama sunt prezente permanent, oamenii preferînd să-și zăvorască locuințele pe timp de noapte, datorită neîncrederii manifestate față de semenii lor. Amorul-propriu domină viața oamenilor, aceștia fiind tentați, în permanență, să-și manifeste superioritatea față de vecini. Dacă suveranul este legitim și necontestat, cum se întîmplă în vremuri de pace civilă, oamenii nu vor recurge la agresiuni fizice împotriva semenilor săi. Dacă însă monarhul este contestat și slab, nu poate impune sentimentul de teamă pentru supuși, iar rivalitatea conduce la „războiul tuturor împotriva tuturor"[8]. Teama de moarte îi obligă pe oameni să fie inteligenți, iar rațiunea umană observînd absurditatea unui asemenea război, va căuta căile de instaurare a păcii. În starea naturală, fiecare poate întreprinde orice pentru a-și apăra integritatea fizică, ceea ce înseamnă că deține un drept „asupra tuturor lucrurilor – un *ius in omnia* – și chiar asupra corpului celorlalți". Acest drept, care are un caracter *nelimitat*, reprezintă o consecință a „războiului tuturor împotriva tuturor" și, totodată, sursa războiului. Numai dacă fiecare renunță la acest drept, poate fi stopată sursa acestui război[9]. Fiecare trebuie să facă același lucru, respectiv să-și asume prin intermediul unui contract că renunță la acest drept nelimitat. Garanția acestui contract este oferită de aplicarea unei pedepse, dacă va fi încălcat, pedeapsa fiind aplicată de cel sau cei pe care contractanții l-au (i-au) ales. Prin urmare, fiecare abandonează dreptul său nelimitat, transferîndu-l către cel sau cei care primește/ primesc întreaga suveranitate, revenindu-i sau revenindu-le misiunea de a garanta respectarea legii în vederea perpetuării păcii civile, inclusiv cu forța. Acest drept al suveranului, care poate fi individual sau colectiv, are caracter nelimitat, iar suveranitatea sa este absolută, întrucît dreptul primit de la fiecare avea un caracter nelimitat[10].

La Hobbes, fundamentul suveranității absolute este reprezentat de *dreptul individului*. Sursa acestui drept reprezintă necesitatea de a conserva pacea. Oamenii nu trebuie să mai aibă în vedere o conducere în conformitate cu *binele*, ci potrivit *dreptului*, apărut datorită dorinței de a combate răul[11]. Astfel, binele a fost înlocuit cu dreptul. Importanța acordată binelui dintr-o perspectivă morală de către antici, fie ei păgâni sau creștini, se transferă la

[5] *Ibidem*, pp. 212-213.
[6] Pierre Manent, *Istoria intelectuală a liberalismului: zece lecții*, București, Humanitas, 2013, pp. 44-45.
[7] *Ibidem*, p. 49.
[8] *Ibidem*, p. 50.
[9] *Ibidem*, p. 52.
[10] *Ibidem*, p. 53.
[11] *Ibidem.*

BDD-A30454 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:47 UTC)

moderni, începînd cu Hobbes, rolului acordat dreptului individual. Aceasta reprezintă esența liberalismului. Transmiterea dreptului natural nelimitat către suveran, semnifică faptul că acesta constituie *Reprezentantul* întregului corp politic unitar. Alături de drepturile individului, reprezentarea constituie un alt element aflat la baza doctrinei liberale. În vederea constituirii corpului politic, reprezentarea constituie o necesitate. Oamenii sunt egali în starea naturală, consideră Hobbes. Cum ajunge el la această constatare? Argumentul său, aparent neconvingător, este următorul: în starea naturală, cel slab îl poate asasina pe cel puternic. Totuși, argumentul său devine convingător dacă luăm în considerare perspectiva; răul este caracteristic stării naturale, iar vulnerabilitatea este aceeași pentru toți: „Ești mai frumos, mai inteligent, mai curajos decît mine, fie, dar te pot ucide prin forță sau viclenie: iată ce contează între noi”[12].

Așadar, oamenii sunt egali în starea naturală, întrucît cel slab îl poate ucide pe cel puternic. Prin urmare, nu este necesar ca unul dintre ei „să comande sau să se supună”. Supunerea nu este specifică stării naturale, dar „este necesară păcii civile” și, ca atare, ea poate proveni doar dintr-o *convenție,* fiind legitimă doar dacă primește *consimțământul* celui care se supune. În starea naturală, omul poate face tot ceea ce dorește în vederea protejării propriei persoane, în timp ce, în societate, „el face tot ce vrea ascultîndu-l pe suveran”, pentru că a fost de acord să accepte toate ordinele acestuia și este *autorul* acțiunilor acestuia. Cu toate acestea, Hobbes nu se referă la un transfer de voință, întrucît voința are un caracter individual, în ciuda faptului că supusul recunoaște faptul că *acțiunile* suveranului sunt și ale sale. Ceea ce nu înseamnă că *voința* suveranului este aceeași cu cea a supusului. Componenta democratică a gîndirii lui Hobbes constă în aceea că el pleacă de la ideea potrivit căreia voința reprezentantului trebuie să fie cît mai apropiată de voința celor pe care îi reprezintă[13].

Hobbes nu face distincția între puterea absolută și despotism, care reprezintă o formă „degradată” a acesteia. În opinia sa, introducerea unei astfel de distincții ar presupune apariția unor condiționări privitoare la puterea suveranului. Conștientizînd totuși posibila apariție a unor abuzuri, de care puterea s-ar putea face responsabilă, Hobbes nu consideră totuși că promovează tirania. Evidențiază în mai multe rînduri faptul că persoana publică are rolul de a întrona pacea în regat, apărarea vieții supușilor constituind principala sa îndatorire. Hobbes subliniază că puterea absolută nu poate acționa împotriva interesului poporului, întrucît binele suveranului și cel al poporului coincid. Prin ideile sale, Hobbes rămîne unul dintre marii susținători ai absolutismului monarhic, pentru acest fapt fiind aspru criticat ulterior de filosofii secolului al XVIII-lea. Totuși, sistemul său filosofic conține numeroase elemente de modernitate. În primul rînd, Hobbes consacră ideea de contract. Societatea devine o creație artificială, gînditorul englez distanțîndu-se de cosmologia creștină și, în special, de naturalismul specific filozofiei politice în Evul Mediu. Potrivit acestei doctrine, societatea nu este o creație umană, ci reprezintă un dat natural. Evocînd trecerea de la „starea naturală” la „starea socială”, Hobbes consideră că omul este creatorul puterii civile. Gîndirea filosofică a lui Hobbes este și individualistă, în măsura în care fiecare individ își dă acordul pentru încheierea pactului. Hobbes are meritul de a fi popularizat concepțiile de stare naturală și contract, preluate ulterior, pentru a demonstra contrariul, de John Locke și Jean-Jacques Rousseau. Raționamentul lui Hobbes se remarcă prin faptul că stabilește legitimitatea suveranului pornind de la „scopurile” puterii și nu de la „originile” acesteia. Puterea politică este justificată prin invocarea dreptului la perpetuarea păcii și a siguranței personale, iar mijloacele atribuite suveranului sunt justificate tocmai de scopul deținerii puterii. Hobbes a

[12] *Ibidem,* pp. 54-55.
[13] *Ibidem,* p. 56-57.

BDD-A30454 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:47 UTC)

lansat ideea modernă referitoare la *reprezentare*. Contractul constitie un instrument prin care oamenii își deleagă puterea unei autorități care reprezintă societatea în mod unitar[14].

Concepția lui Hobbes poate fi considerată o „teorie democratică" referitoare la suveranitatea absolută. Caracterul democratic reiese din principiul egalității naturale dintre indivizi, care au acceptat înstrăinarea libertății naturale în favoarea Statului, aceasta fiind singura soluție pentru întronarea păcii între oameni. Așadar, „în numele cetățenilor", Statul va obține o putere absolută, controlînd legea și credințele. Această putere absolută a Statului devine legitimă datorită asigurării securității individuale, care reprezintă un drept natural. În secolele următoare, Statul și-a asumat apărarea unui număr mare de drepturi individuale, însă această concepție democratică referitoare la legitimarea puterii acestuia a fost lansată de Hobbes"[15].

BIBLIOGRAPHY

ADERHOLD, Carl, Janine Faure, Laure Talamon, Christiane Oschner (editori), *Personalităţi care au schimbat istoria lumii*, Vol. 2: *De la Renaştere pînă la Iluminism: 1492 – 1789* /Larousse, trad.: Adriana Bădescu; consultant de specialitate pentru ed. în lb. română: Mihai Retegan; coord. pentru ed. în lb. română: Nicoleta Ghement, Bucureşti, Enciclopedia RAO, 2006.
BARBER, Nathan, *Istoria Europei*, București, Curtea Veche Publishing, 2012.
BOIA, Lucian, *Mitul democrației*, Ed. a 4-a, București, Humanitas, 2016.
Idem , *Occidentul: o interpretare istorică*, Bucureşti, Humanitas, 2013.
BOTERO, Giovanni *Despre raţiunea de stat*, Bucureşti, Humanitas, 2013.
BOUCHER, David şi Paul Kelly (ed.), *Mari gînditori politici: de la Socrate pînă astăzi*, Bucureşti, Editura ALL, 2008.
CARPENTIER, Jean, François Lebrun (coord.), *Istoria Europei*, Bucureşti, Humanitas, 2006.
DELONE, Jean, *Marile date ale Timpurilor Moderne*, Bucureşti, Pro Editură şi Tipografie, 2009.
FERGUSON, Niall, *Civilizaţia. Vestul şi Restul*, Iaşi, Editura Polirom, 2011.
FONTANA, Josep, *Europa în faţa oglinzii*, Iaşi, Editura Polirom, 2003.
GREEN, Stephen, *The European Identity. Historical and Cultural Realities We Cannot Deny*, London, Haus Publishing, 2015.
HARARI, Yuval Noah, *Sapiens: Scurtă istorie a omenirii*, Iaşi, Polirom, 2017.
HOBBES, Thomas, *Despre om şi societate*, Bucureşti, Editura ALL, 2011.
Idem, *Leviathan*, Harmondsworth, Penguin Books, 1980.
MANENT, Pierre, *Istoria intelectuală a liberalismului: zece lecţii, Bucureşti*, Humanitas, 2013.
MARITAIN, Jacques, *Omul şi statul*, Iaşi, Institutul European, 2008.
MOUSNIER, Roland, *Monarhia absolută în Europa din secolul al V-lea pînă în zilele noastre*, Bucureşti, Editura Corint, 2000.
NAY,Olivier, *Istoria ideilor politice*, trad. de Vasile Sabin, Iaşi, Editura Polirom, 2008.
PISIER, Évelin (coord.), *Istoria ideilor politice*, Timişoara, Editura AMARCOND, 2000.
STOICA, Adrian-Claudiu, *Europa la apogeu: o viziune istorică asupra lumii modern europene*, Tîrgovişte, Cetatea de Scaun, 2015.
Idem, *De la Antichitate la Renaştere: cultură şi civilizaţie europeană*, Tîrgovişte, Cetatea de Scaun, 2013.

[14] Olivier Nay, *op. cit*., p. 214-215.
[15] Michel Terestchenko *op. cit.*, pp. 47-48.

BDD-A30454 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:47 UTC)

TERESTCHENKO, Michel, *Marile curente ale filosofiei politice*, traducere de Dana Iurescu Lungu, Iaşi, Institutul European, 2000.

BDD-A30454 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:55:47 UTC)